

**ŽENE U ISLAMSKIM
POKRETIMA;
KA ISLAMSKOM
MODELU ŽENSKOG
AKTIVIZMA ***

Omaya ABDELLATIF i Marina OTTAWAY

* Carnegie Endowment for international peace; No. 2. June 2007.

Žene su počele da igraju veću ulogu u oblikovanju politika islamističkih političkih pokreta na Bliskom Istoku. Dokazi koji su u porastu pokazuju da su žene aktiviskinje napravile značajan prodor u islamističkim pokretima formirajući jake ženske ogranke i probijajući se ka širem političkom učešću i predstavljanju i u višem ešalonu pokreta kao cjeline. Iako žene u ovim pokretima poriču da usvajaju zapadni-stil feminističkih programa i da ustvari ostaju dosta posvećene očuvanjem islamskih vrijednosti, mnoge izražavaju svoje nezadovoljstvo činjenicom da su njihov portfolij ograničen na ženskim ograncima njihovih pokreta. One žele da budu viđene kao potencijalni lideri, a ne samo pješadija organizacije, i one se u mnogim zemljama zalažue za promjene u pokretu. U nekom pogledu, ženski zahtjevi za veće priznanje važnosti njihove uloge u služenju islamskom cilju postaju i borba za ženska prava i jednakost u širem smislu, kao što je slučaj i sa ženskim aktivizmom u drugim političkim pokretima u drugim zemljama.

Mi smo obavile intervjuje sa ženama pripadnicama Hizbulaha u Libanu i Muslimanske braće u Egiptu kao i manje formalne konverzacije sa ženama aktivistkinjama u Maroku, Kuvajtu i drugim zemljama. Njihovi odgovori pokazuju da postoje previranja i diskusije među islamističkim ženama. Ishod ovih rasprava koje su u toku još su uvijek neizvjesne i nije sigurno da li i učesnici sami znaju koliko će daleko da se razviju i ostvare njihove ideje. Ali je sigurno da je ženski politički aktivizam u islamističkim pokretima rastući fenomen kojeg treba blisko posmatrati.

Ideja da islamistička žena igra značajniju ulogu u pokretima kojima pripada i tako kroz njihovo učešće one mogu da definišu novi oblik islamističkog aktivizma ili čak feminizma je u suprotnosti sa gledištem obično viđenim na Zapadu. Tako, opšta je pretpostavka da se bitka za ženska prava vodi od strane sekularnih, modernih organizacija, a ne od islamističkih pokreta koji predstavljaju dio tradicije koji su historijski tlačili žene. Ideja da žene u islamističkim pokretima mogu da doprinesu ženskim pravima je takođe odbačena kao smiješna i protivna zdravom razumu od strane većine sekularnih arapskih feminiskinja. Mnoge žestoke diskusije su se pojavile na međunarodnim skupovima ženskih organizacija koje se bave ovim pitanjima. Ali mnogi islamistički pokreti danas krče novo tlo u pogledu njihovog pogleda na politiku i društvo i uzdizanje ženskog aktivizma je dio ove obnove. Iskustvo iz prošlosti nije neminovno i pokazatelj budućih pozicija.

Značaj žena u islamističkim pokreima izgleda pomalo začuđujuće u pogledu činjenice da su se islamistički pokreti u mnogim zemljama suprotstavljali zakonodavstvu koje daje više prava ženama na osnovu činjenice da su u suprotnosti sa postulatima Islama. Islamske organizacije u Kuvajtu vode dugu, premda krajnje neuspješnu, borbu protiv ženskog prava glasa. Marokanska Partija za pravo i razvoj, jedna od najumjerenijih i najpragmatičnijih među islamističkim pokretima, prvobitno se opirala reformi personalnog zakona, iako je na kraju to prihvatila kada je zakon donesen 2004. godine. Ključna uloga koju žene imaju u islamističkim organizacijama je razumljiva, imajući na umu činjenicu da islamistički pokreti daju značaj izgradnji čvrste organizacije, plasiranju vlastite poruke većem segmentu društva, i obezbjeđivanju finansijske podrške i zdravstvih usluga te pružanje obrazovnih usluga onima koji ga trebaju preko njihove mreže humanitarnih organizacija. U zemljama gdje postoji univerzalno prava glasa, političke organizacije moraju se odnositi prema ženama isto kao i prema muškarcima, tako da oni trebaju ženske aktiviste kao i muške. Islamističke partije u mnogim zemljama shvataju da u političkim sistemima zasnovanim na izborima gdje je ženama dozvoljeno da glasaju, ženski kandidati mogu pomoći islamističkim partijama da pobjede. Neke islamističke partije su već kandidirale ili planiraju kandidovati žene.

Štaviše, mišljenje većine islamističkih pokreta o pravima žene se mijenjaju. Predstavnici islamističkih pokreta sada stalno ističu njihovu privrženost pravima žena – ukoliko se ova prava nalaze u okviru islamskih normi. Ovo formulisanje je krajnje neodređeno i nimalo ne umanjuje zabrinutost sekularnih Arapa i Zapada, posebno s obzirom da žene u islamističkim pokretima uvijek nose mahramu (hidžab). Čak i kad tvrdnja o poštivanju ženskih prava ne uvjeri svakoga, one predstavljaju priznanje islamističkih vođa da je nemoguće u današnjem svijetu dobiti međunarodni legitimitet bez formalnog prihvatanja prava žene. Ne treba puno vremena istraživačima da otkriju da ima mnogo jakih ličnosti i odlučnih pojedinaca sa maramama, naoko ne-eksponiranih u islamističkim pokretima.

Veća prisutnost islamističkog ženskog aktivizma je fenomen koji zaslužuje bližu pažnju i istraživanje. U najmanjem, to pomaže objašnjenju načina rada islamističkih partija i kako su one dosegle do ostalog stanovništva. Organizovane žene igraju značajnu ulogu u islamističkim pokretima da se šire i dalje. Ali značaj ženskog aktivizma ide dalje. Ako se pokrene islamistički pokret za ženska prava - a

postoje indicije da se to može desiti – takav pokret ima potencijala da dođe do velikog broja žena. Sekularne ženske nevladine organizacije, vođene obrazovanim ženama, imaju vrlo ograničen uticaj izvan urbane sredine iz koje one dolaze. Islamistički pokreti, u suprotnom, su se dokazali da se prilagođavaju i da djeluju kroz šire slojeve društva. Ako žene aktivisti postanu više utjecajne, islamistički pokreti bi mogli postati značajniji instrumenat – moguće i najvažniji instrumenat – za promociju prava kod arapskih žena.

Pogledi zapada na ženu i islam

Dominirajući pogled zapada na ženu u islamističkim pokretima i općenito žene u islamu uveliko je obilježen stereotipima više nego znanjem. Zapadni komentatori općenito daju negativnu predstavu veza među islamizmom kao političkom ideologijom, islamom kao religijom, i ženama. Iako su neki pisci uzimali u obzir neke varijante i različitosti među islamskim grupama, preovlađujući i najutjecajniji pogledi vide islamizam i islam kao monolitan. Preovlađujući pogledi zapada opisuju ženu kako živi u opresivnom patrijarhalnom društvu sputanu dugim nizom kulturnih i religijskih kodeksa s ciljem tlačenje žena. Neke od zabrana su skinute u mnogim zemljama, posebno u onim koje su izložene zapadnim utjecajima ili sa arapskim nacionalnim vladama koje promoviraju sekularni pogled, ali uspon islamizma od 1970 tih je smatran odgovornim za preokret koji potkopava društveno političku dobit za žene u islamskom svijetu.

Pristalice ovog pogleda mogu da ukažu uočljivo i u isto vrijeme zaprepašujuću porast broja žena svih slojeva društva koje nose marame (hidžab), čak i u zemljama gdje je prije dvadeset godina zapadno oblačenje preovladavalo osim među ženama sa sela. Sekularna udruženja zaključila su da islamizam ili čak islam sam po sebi "koristi religiju da ovjekovječi diskriminatorno pravo i praksu", prema riječima Zianah Anwar, osnivača nevladine organizacije Sestre u islamu".

Među pristalicama teze da su ženska prava i islam suprotstavljene su neke muslimanske žene koje žive na Zapadu i većina aktivistkinja u ženskim nevladinim organizacijama u arapskom svijetu. One osuđuju nekritične i preovlađujuće društvene običaje koje one smatraju simbolima naslijeđenim za tlačenje žena. Organizacije kao što su "Žene koje žive pod islamskim pravom (WLUML), Sestre u islamu, Izazovi fundamentalizma (WHRNet), Muslimanska ženska liga, i druge sve nude slične poglede na razloge zašto je islamizam (i ponekad islam) nespo-

jiv sa progresivnim ženskim pravima. Ove grupe se često fokusiraju na društvene običaje predstavljene kao simbol potčinjenosti žene.

Marieme Helie-Lucas, su-osnivač WLUML, piše:

"Nametnuti veo na maloljetnicu je, otvoreno govoreći, vrijeđanje, korištenje njenog tijela, opisivanje nje kao seksualnog objekta za muškarce... Stid od pripadanja tijelu punog sramote, prekriveno tijelo, tjeskoba nastanjena u tijelu punog krivnje, krivnja zbog postojanja ... Daleko od predstavljanja 'vraćanje tradiciji', 'islamska nošnja' nema podlogu u većini naših kultura: to ih uveliko ubija.1

Nema sumnje, da su neki od običaja koje ženske organizacije osuđuju opresivni – nema opravdanosti za domaće nasilje ili iskupljivanje za tzv. "zločin iz časti". Drugi običaji su daleko više kompleksni; naslijeđe i pravni status pojedinaca, na primjer, ne priznaju jednako pravo za muškarce i žene ali ipak priznaju neke od njih. Nošenje marame (hidžaba), još uvijek osuđivanog na zapadu, je običaj koji je posebno teško evaluirati. To može biti nametanje ženi od strane muških članova porodice ili društveni običaji, ali to može biti takođe i dokazivanje identiteta ili čin pobune protiv porodica i miljea žena koje slobodno biraju da prekriju glave. Za neke žene nošenje marame (hidžaba) je politički čin protiv opresivnih režima ili Zapada.

Za kritičare koji vjeruju da su arapska i muslimanska društva urođeno dikriminirajuća prema ženi, jedini mogući put da se promjeni *status quo* je prihvatanje zapadne liberalne paradigme koja daje značajnu pažnju ženskim individualnim pravima i ličnoj slobodi. Ponekad, viđenje šta arapska žena treba okrene se u parodiju zapadnih običaja. Na primjer, u toku njenog prvog putovanja na Bliski Istok u septembru 2005. godine, Američki državni podsekretar za javnu diplomatiju Karen Hughes, više puta je govorila o idealnoj "mami koja radi" sa Zapada, dok su žene iz publike htjele da diskutuju o ratu u Iraku. Hughes je također uvjeralovala saudijske žene da će one uskoro dobiti pravo da voze kola – izazivajući ljutnju, i najvjerojatnije neiskren odgovor da one nemaju interes za vožnju.

Feministički pokreti koje propagiraju zapadni put ženskih prava se pojavio u mnogim arapskim zemljama, dobijajući pažnju i finansijsku podršku vlada zapadnih zemalja i međunarodnih feminističkih grupa. Ove ženske organizacije vjeruju da su žene u islamističkim pokretima zbunjene i usmjerene ka pogrešnom pravcu, da su simbolično predstavljene i da su oni pasivni igrači, ograničeni strogim uslovljenim kodeksima pokreta i dodijeljeni nekoliko

ako uopšte značajnih uloga u formiranju njihovih politika. Mnogo profinjeniji pogledi prepoznaju da ima značajnih razlika među islamističkim pokretima. Na primjer, UNDP-ov izvještaj (*Arab Human Development Report 2005*), navodi da 'najviše što se može očekivati od Selefija je prihvatanje nezavisnih feminističkih aktivnosti u privatnim dobrotvornim društvima'. Međutim, izvještaj smatra Muslimansku braću "na drugoj strani pozornice".² Drugi pisac opisuje gledište Muslimanske braće na žensku političku ulogu kao "intelektualnu liberalnu".³

Slično, neki naučnici na Zapadu, kao što su Mervat Hatem sa Hovard univerziteta, navodi da je rasprava o ženi u islamističkim zajednicama više kompleksna nego što se to može uočiti golim okom.⁴ Hatem ističe da postoje različitosti u okviru samog područja islamizma, i žene živeći među islamistima nisu de facto žrtve opresije. Nekoliko drugih naučnika priznaju da su žene u islamističkim pokretima daleko od pasivnog i poniznog i da njihov položaj nije statičan. Ovi naučnici ne zauzimaju neprijateljski odnos prema svim islamskim stvarima, ali oni smatraju islamizam odgovornim za neuspjeh žena u traženju njihovih prava. Ovi više diskriminirajući glasovi, međutim, ostaju u manjini.

Porijeklo islamističkog ženskog aktivizma

Rast ženskog aktivizma u islamističkim pokretima ima kompleksne uzroke. Prvo, islamistički pokreti trebaju žene u svojim redovima da bi dosegli sve segmente populacije. Drugo, više i više obrazovanih žena priključuju se strukturama islamističkih pokreta u toku zadnje dvije decenije, one postaju sve više svjesne svoje važnosti u pokretima i počinju sa zahtjevima za značajnije uloge u političkim životu. Treće, mnogi aktivisti za ženska prava našli su sigurno mjesto u ovim pokretima odakle one mogu težiti naprijed za njihovim zahtjevima za bolji položaj žena bez rizika da budu obilježene kao zapadne marionete ili društveni izgnanik.

Islamistički pokreti koji su odabrali da učestvuju u legalnim političkim procesima u njihovim zemljama, kao što su Muslimanska braća u Egiptu, Partija za pravdu i razvoj u Maroku, Hizbulah u Libanu i Hamas u Palestini, između ostalih, privukli su veliku pažnju od početka do toga da uloga žene može da podupre njihovo ostvarivanje političkih ciljeva i programa. Učvršćujući organizacijsku strukturu ženskih ogranaka kao i uključivanje žena u važnim političkim zadacima kao što su izborne kampanje i glasanje na izborima su bili centralna strateška nastojanja pokreta da kapitalizira na prisustvu žena u njihovim redovima. Žene aktivistkinje posjeduju

značajan politički i društveni kapital zato što žene čine gotovo polovinu populacije arapskog svijeta.

Ono što islamistički pokreti nisu uzeli u obzir je način na koji je politički aktivizam u djelovanju organizacije mogao da dovede ženu da postane svjesnija svojih ličnih prava. Bivajući uključene u različite političke uloge od mobilizacije članova za kampanju do nadgledanja procesa izbora, žene su dokazale svoju vrijednost islamističkim pokretima. Kao žene u političkim pokretima bilo gdje u svijetu, one se uskoro počinju pitati da li ženski aktivizam samo znači pomoć u provođenju političkih odluka donesenih od strane muških vođa i da li žena ima pravo da bude uključene u donošenju odluka.

Vođstvo islamističkih pokreta nije bilo spremno da se suoči sa ovim problemom u početku. Pod utjecajem socijalnih i kulturnih normi kao i preovlađujućim tumačenjem Islama koji spriječava u potpunosti političko i društveno učešće u arapskim zemljama, najveći broj islamskih pokreta su nerado stavljali žene na rukovodeće položaje. Oni priznaju ulogu koju žena ima u unapređenju političkog i društvenog programa pokreta; neke čak dovode u pitanje preovlađujuće društvene i kulturne norme stavljajući ženske kandidate na njihovu izbornu listu. Na početku one nisu išle dalje. Pod pritiskom koje provode ženske aktivistkinje, međutim, situacija je počela da se mijenja. Stvarne promjene u položaju žene u islamističkim pokretima ostale su male, i pitanje žena na visokom nivou nastavlja da bude kontraverzno. Štaviše, debate se vode, najčešće priгушено ali povremeno i javno.

Nastajanje ženskih programa

Aktivistkinje rade i mnogo više od postavljanja pitanja njihove uloge u pokretima. One su inicirale opsežnu debatu oko uloge i prava žena koje proističu iz islamskih okvira, a koje dovode u pitanje tumačenje islamskih pogleda na ženu i Zapadnih pogleda na univerzalno definisanje ženskih prava. Drugim riječima, muslimanske žene aktivistkinje traže da odgovore na pitanja postavljena od strane ženskih organizacija u čitavom svijetu radeći u okvirima islamske tradicije radije nego prihvatajući zapadnu tradiciju.

Muslimanke žene aktivistkinje navode da braneći ženska prava brane i sam Islam protiv korpucije vlastitih ideala. One navode da islamski postulati izvorno nisu imali za cilj podčinjavanje žene već su vremenom iskrivljeni pod utjecajem socijalnih i kulturnih normi koje datiraju prije islam i opstaju unatoč širenju islama. U ovom pogledu, borba

za ženska prava je također borba za očuvanje islama u njegovom izvornom obliku. Islamistički aktivisti vjeruju da islam obezbjeđuje osnovu za priznavanje ženskih prava i to stavlja feminističke zahtjeve u okviru šireg konteksta religijskih diskusija te samim tim ima dodatnu nadmoć za njih: to pobija optužbe da se zalažu za usko feminističke programe koje škode dobru zajednice kao cjeline.

Prerano je u ovoj fazi zaključiti da je došlo do potpune islamske paradigme rješavanja ženskih pitanja ali je zasigurno da postoji pokušaj da se takav jedan i razvije. I ako takva paradigma bude opšte prihvaćena, mogla bi enormno da utiče na arapski svijet i mnogo šire u muslimanskom svijetu, mnogo više nego naponi za promociju ženskih prava od zapadnjaka i zapadno podržavanih feminističkih organizacija.

Za sada, aktivistkinje ostaju podijeljene po mnogim pitanjima. Na jednoj strani, jasno je da postoje jake i snažne žene među islamističkim aktivistkinjama, i da je krajnje nemoguće da one prilagode sebe tumačenju islama koji ograničava ženu društveno i politički. Na drugoj strani, aktivistkinje su kritične prema nekim feminističkim idejama i zahtjevima, tako da je teško za sigurno znati na šta će islamska paradigma ženskih prava ličiti na kraju svega. Međutim, neke ključne stvari i trendovi su već evidentni.

Odbacivanje "feminizma"

Intervjui sa ženama aktivistkinjama iz Hizbulaha i Muslimanske braće otkrivaju odbacivanje i čak prezir koncepta zapadnog feminizma, koje one tumače ne kao nastojanje za priznavanje prava žena, nego kao pokret za oslobađanje žena od svih društvenih prepreka i obaveza prema porodici i zajednici, vodeći do prekomjernog individualizma i čak preslobodnosti.

Žene koje smo mi intervjuisali bile su aktivistkinje koje su dobile status, priznanje, i poštovanje u njihovim pokretima i time se osjećaju osposobljene i samopouzdanе. Štaviše, one su odbacile izravno ideju da su one prethodnica islamskog feminističkog pokreta. Kao što jedan Hizbulahov aktivista reče "Islam i feminizam su dva kontradiktorna termina". Pa ipak ove ženske aktivistkinje su postavile unaprijed zahtjeve i propagiraju prava koja su također ključna za zapadne ženske organizacije, iznad svega prava žena na obrazovanje, posao, i političko učešće. Ženske aktivistkinje nisu zainteresovane za diskusije kao što su postojanje islamskog feminizma. Znajući malo o razlikama koje postoje među ženskim aktivistkinjama na Zapadu, one pretpostavljaju da

feminizam jednostavno znači usvajanje suštine zapadnih cjelokupnih ideja, i da islamistički feminizam podrazumijeva nametanje islamskog „tankog premaza“ tom konceptu. Rezultat toga je da one nisu željele da imaju bilo šta sa tim stajalištem. Ali postoji žučna rasprava o ovom pitanju među muslimanskim ženama u akademskom okruženju – diskusija koja se nije prenijela na političke aktiviste. Ideja islamističkog feminizma povremeno se pojavi i među naučnicima, iako sa dosta primjedbi da se jasno razgraniči od zapadnog feminizma.

Islamistička definicija ženskih prava

Muslimanski naučnici i aktivisti pristupaju pitanju islamskog feminizma sa predrasudom zato što oni gledaju na feministe kao sekulariste koji misle o religiji kao prepriči za ženska prava. Radije oni vjeruju da ženska prava trebaju biti promovisana oživljavanjem islamske misli i promocijom novog tumačenja Kur'ana i Sunneta. Oni odbacuju ideju da podržavajućitakvo tumačenje oni ne priznaju formiranu cjelinu islamskog prava i mišljenja, tvrdeći umjesto toga da oni dograđuju doprinos ranijih generacija koristeći ista sredstva tumačenja. Neki naučnici takođe navode da postoje razilaženja između toga šta islam kaže o pravima i položaju žena i načina na koji je zakonodavstvo i državna politika u muslimanskim zemljama postupaju po ovim pitanjima. Omaima Abu Bakr, koja je učinila posebno važan doprinos raspravi o islamskom feminizmu, navodi u jednom od njenih pisanja da nepravda koja se provodi protiv današnjih muslimanskih žena je zato što je to uticaj pred islamskih ideja koje "utječu na religijsko mišljenje i bivaju tako uključene i kanonizirane."⁵

Mišljenja iznesena od naučnika imala su odjeka i kod žena aktivistkinja koje smo mi intervjuisali. One zastupaju gledište da "tumačenje tekstova treba da se razvija sa vremenom". One su kritične prema zapadnoj paradigmi i odbijaju da im to bude mjerilo njihovog napretka ili nedostatka. Ali one su također kritične i prema stajalištu njihovih pokreta o ženama i zahtijevaju veće prisustvo u okvirima viših ešalona i njihovih pokreta. One se žale, po riječima jedne aktivistice, da ponekad postoji "prekomjerna zaštita od stane vođstva pokreta" za žene, tako da je i malo previše očinstva.

Aktivisti nisu skloni uključivanju u duge teorijske rasprave ali zato iznose činjenice da u islamskoj historiji postoji podrška gledištu da su žene uvijek igrale uloge u javnom životu. Mnogi od njih ponavljaju frazu Ayatollah Khomeinija da "žene predstavljaju polovicu društva i one su odgovorne

za odgoj druge polovine društva” kao znak uvažene uloge dodijeljene ženi u Islamu. One sebe ne vide da su u zaostatku u odnosu na zapadne žene zato što one mjere njihov napredak i postignuće prema različitim standardima.

“Mi nemamo vječiti kompleks da budemo jednaki sa muškarcima,” rekla je Um Mahdi, vođa ženskog ogranka Organizacije za podršku Otporu, finansijskog ogranka Hizbullaha.

“Mi tražimo pravdu, ne jednakost.”

Sličan pogled izkazuju ženski aktivisti Egipatske Muslimanske Braće. One stavljaju mnogo naglaska na “nadopunjavanje uloga” između spolova, ali one su također svjesne da u praksi status žene varira od jedne islamističke organizacije do druge.

Društvena, politička, i kulturna sredina su značajni faktori u određivanju tog statusa, one tvrde. Iako islamske žene, intelektualke i političke aktivistkinje, naglašavaju specifičnost islamskog pristupa ženskim pravima, one shvataju da su mnoge njihove zabrinutosti slične onima koje imaju i drugi zagovornici ženskih prava širom svijeta. Podizanje svjesnosti žena o pitanjima vezanih za njih same i spremnosti za borbu protiv patrijarhalnog su ključne za sve. Ali gdje se islamističke žene razilaze je u donošenju rješenja. One tvrde da je zapadni feminizam pretjerano individualistički, anti-porodični, i opsjednut nerelevantnim pitanjima prava homoseksualaca. Suprotno, islamske aktivistkinje su zabrinute za cijelu zajednicu, za koju one žele da bude pravedna i egalitarna unutar islamskih okvira, priznavajući ne samo suštinsku jednakost između čovjeka i žene već i različite uloge koje oni igraju.

Postoji i treći pristup ženskim pravima u muslimanskim zemljama koji treba biti spomenut ovdje, različit i od *mainstream* zapadnog pristupa i od islamističkog pokušaja da razvije drugačiji koncept ženskih prava izvedenih iz islamskih principa: Pokušaj nekih organizacija muslimankih žena da pokažu da je zapadni koncept ženskih prava kompatibilan sa Islamom. Mnoge od ovih organizacija su nastale na zapadu i primaju zapadne donacije. One često nude gorku kritiku historije islama i njenog dominantnog tumačenja i oslanjaju se na Kur'an i Sunnet da pokažu, u riječima Azza Karam, “da je diskurs o jednakosti između čovjeka i žene validan u Islamu.”⁶ Za ove grupe, pomirujući zapadni koncept ljudskih prava sa islamom je važan zbog posredničkih razloga, zato što “feminizam koji sebe ne opravdava unutar Islama je osuđen da bude odbačen od strane ostatka društva i stoga je samo-uništavajući.”⁷ Suprotno intelektualcima i aktivistima ranije spomenutim, ipak ove grupe ne nastoje da

razviju originalan koncept ženskih prava ukorijenjenih u Islamu.

Centralnost porodice

Islamistički ženski aktivisti koje smo intervjuisali veličale su važnost ženine uloga u javnoj sferi, ali su uvijek naglašavali da te uloge trebaju ići ruku pod ruku uz njihove uloge kao majke i žene. “Žene trebaju znati kako da postignu ravnotežu između dva domena tako da nijedna uloga ne remeti drugu,” kaže Kadija Saloum, vođa Hizbulahovog ženskog krila u Beirutu. Ove aktivistkinje tvrde da su žene drugačija bića, ali insistiraju da razlika u ovom kontekstu ne znači inferiornost. Žene imaju ista osnovna prava na obrazovanje, zaposlenje, i političku participaciju kao i muškarci, i ova prava se moraju priznati od strane zakona i društva. Žene ne smiju biti ograničene na kuću. One moraju biti svjesne svojih civilnih i zakonskih prava kao što je određeno zakonom njihovih zemalja i Islamom.

Ovo nije samo teorija. Ženske aktivistkinje u islamističkim organizacijama organizuju programe da podučavaju žene o njihovim pravima. Na primjer, Hizbulahova ženska organizacija, Al-Hajat al-Nisaaia organizuje kurseve u svojim uredima da podučava žene o njihovim zakonskim pravima u Libanskom ustavu i u Islamu. U privatnim konverzijama i u njihovim predavanjima, Hizbulahove žene priznaju da su ženska prava često kršena ali također naglašavaju da Islam ni u kojem slučaju nije uzrok nepravde nanijete nad ženama u svoje ime. Pravilnije, preovladavajuće kulturološke i društvene norme su glavni krivci za inferiorni status žena.

Organizacije u kretanju

Intervjue koje smo mi obavili, naročito sa ženama u Hizbulahu i s Egipatskom Muslimanskom Braćom, navode da, se ženske organizacije u oba pokreta rapidno mijenjaju. Obje su počele kao djelovi humanitarnih organizacijskih struktura, uključujući socijalne i društvene usluge, ali su se od tada jako razvile. Kako su žene postizale više iskustva u ovim pokretima, one su počele postavljati više kompleksnija i izazovnija pitanja i stavljajući više pritiska na vodstvo da promjeni neke prakse. Ovo ne znači da su žene veoma kritične prema svojim organizacijama. Članovi Muslimanske Braće konstantno aludiraju na političko ugnjetavanje u Egiptu kao glavni razlog zašto politika i organizacijska struktura pokreta, uključujući one i od ženskih organizacija, nisu više progresivnije. Hizbulahove ženske vođe, za svoj dio, vide društvene i kulturološke norme kao glavni

razlog zašto partija nije uključila ženske kandidate na svojim listama za pralamentarne izbore. I pored toga, intervjuisane osobe navele su da se žene i dalje ipak ne osjećaju potpuno uključenim.

Kao rezultat, islamistički pokreti su pod unutarnjim pritiskom da daju veću reprezentaciju ženama. Pitanje zbog čega žene nisu uključene u Hizbulahovu izbornu listu bilo je jedno od jako diskutovanih pitanja i u ženskim organizacijama i u samom pokretu. Iako žene nisu javno iskazivale nezadovoljstvo sa vođstvom u ovim debatama, već su samo predlagale legitimne političke zahtjeve, njihovo kritizam je bio izričit. Ovo je osobito istina jer je zvanična pozicija vođa da nema religijskih ili strukturalnih prepreka za nominiranje ženskih kandidata. Žene u Egipatskoj Muslimanskoj Braći su otišle malo dalje u svojim zahtjevima, tražeći ne samo bolju reprezentaciju žena nego i za potpunu integraciju ženskih organizacija u glavno tijelo samog pokreta. Očigledno je iz ovih intervjuja da žene zahtijevaju promjene unutar islamističkih pokreta. Međutim, očigledno je da one osjećaju pokret, vjerovatno više iz nepažnje nego namjerno, kao prostor gdje su se počele organizirati, analizirati, i propitivati društvene norme i kulturalne vrijednosti koje narušavaju njihovu poziciju, i, više-manje probno, zahtijevajući promjene unutar samih pokreta.

Istraživačka agenda

Postoji mnogo diskusije i mnogo komešanja među ženama u islamističkim pokretima oko statusa i prava žena u društvu kao i njihova pozicija u pokretima kojima one doprinose vremenom i trudom. Ono što čini debate koje se odvijaju naročito impozantnim je to da se ove žene suočavaju sa tipičnim izazovima suočeni historijski – i danas – od strane žena u svim društvima i u svim političkim pokretima, ali oni pokušavaju da ponude drugačiji skup odgovora ukorjenjenih u islamu ili u širem islamskom okviru – izraz izbora u više liberalnijim dijelovima islamističkih pokreta.

Dok je pitanje statusa žena u arapskim zemljama primilo znatnu pažnju i u arapskom i u zapadnom svijetu, debate i promjene koje se odvijaju o ovom pitanju u islamističkim pokretima su primile malo pažnje. Ipak to pitanje je važno. Kao što smo napomenuli ranije, islamistički pokreti su sposobni da dosegnu žene koje često zapadno finansirane nevladine organizacije nisu u stanju da dosegnu. Stoga je važno razumijeti da li ove islamističke organizacije zaista doprinose poboljšanju položaja žena u regiji, ili su one samo instrument njihovog ugnjetavanja, kao što tvrde rivalne nevladine organizacije.

Organizacije su također interesantne zato što pokušavaju da razviju koncept ženskih prava nezavisno od zapadnog nasljedstva. Nije jasno da li će oni u tome uspjeti – koncept simultane jednakosti među spolovima i razdvajanje njihovih uloga dolazi neugodno blizu ideje "odvojeni ali jednaki" koje je bila osnova rasne segregacije i diskriminacije u Sjedinjenim Državama i nanijelo štetu manjinama u drugim zemljama. U isto vrijeme, razvijanje diskursa o ženskim pravima koji nemože biti odbačen kao Zapadno nametanje je važno onima koji vjeruju da status žena u arapskom svijetu treba unaprijediti ali koji su također zabrinuti da će anti-zapadna reakcija uticati protiv promjena.

Postoji i dalje mnogo toga što neznamo o statusu žena u današnjim islamističkim politikama. Do koje mjere žene paticipiraju i raznim aktivnostima pokreta, kao organizovanje protesta ili izbora, regrutovanje novih članova, skupljanje novca, ili političko druženje sa mladima? Koliko su ozbiljne strukturalne prekpeke napretku prema širom predstavljanju u višem ešalonu? Koji su prospekti za unapređenje statusa žena unutar svakog pokreta? Do koje mjere žene uspijevaju u razvijanju jednog koherentnog, ubjeđujućeg islamskog modela ženskih prava? Da li njihove ideje mogu utjecati na poziciju žena u Arapskom svijetu?

Uzimajući u obzir značaj ovog pitanja i manjak informacija, Carnegie Centar za Bliski istok počinje projekat istraživanja evolucije islamističkih ženskih organizacija u zemljama na Bliskom istoku.

Ovaj rad opisuje ključna pitanja proistekla iz preliminarnog istraživanja. Specifičnim islamističkim pokretima će doprinijeti analizi ali će zasigurno i postaviti nova pitanja.

Bilješke

1. Marieme Helie-Lukas "Veil-s", op-ed, Women Living Under Muslim Law website (www.wluml.org), July 5, 2006.
2. United Nations Development Programme, Arab Human Development Report 2005: Towards the Rise of Women in the Arab World, 208.
3. Azza Karam, *Women, Islamism, and the State* (New York: ST. Martin's Press, 1998), 222.
4. Mervat hatem, "Gender and Islamism in the 1990s", *Middle East Report*, Vol. 222 (spring 2002), 44-47.
5. Omaira Abu bakr, "Islamic feminism: What is in a Name?" *Middle east Women's Studies Review* (Winter/Spring 2001).
6. Karam, *Women, Islamism, and the State*.
7. Karam, *Women, Islamism, and the State*.

Prijevod: Hamida KARČIĆ